

LEVENDE MUREN

Dat Maastricht als voormalige vestingstad rijk bedeeld is met (restanten van) diverse oude vestingwerken, mag wel als algemeen bekend worden verondersteld. Jac. P. Thijsse, een van 's lands meest vooraanstaande natuurbeschermers van het eerste uur, wees ons precies 50 jaar geleden in zijn bekende Verkade-album "Onze Grootte Rivieren" (1938) al op de schilderachtige oude walmuren in zijn geboortestad. Deze fraaie, pagina-vullende aquarel van het Lang Grachtje door H. Rol, illustreerde dat nog eens overduidelijk.

De bijzondere sfeer waarover Thijsse schrijft, heeft dit deel van de oude binnenstad van Maastricht in belangrijke mate te danken aan die rijkelijk begroeide restanten van de eeuwenoude stadsomwalling. Door de aanwezigheid van een bijzonder en in de zomermaanden uitbundig bloeiend plantendek, bezitten een aantal oude Maastrichtse stadsmuurfragmenten, i.h.b. de met ouderwetse kalkspecie gevoegde of uit mergelblokken opgetrokken delen, naast de alom gerespecteerde historische of bouwkundige waarde ook een esthetische en bovenal bijzondere natuurwetenschappelijke waarde. Zo is het belang van Maastricht als rijke groeiplaats van een groot aantal karakteristieke (zeldzame) muurplanten reeds lang onderkend en voor de studie van muurvegetaties geldt deze stad nog steeds als een van de belangwekkendste steden van Nederland.

Door zowel hun ontstaanswijze c.q. samenstelling als de specifieke ecologische voorwaarden vormen deze oude, brede walmuren voor planten een eigenaardig biotoop. Zo komen van het Stengelomvattend havikskruid, een typische muurplant, binnen Nederland een tweetal vormen voor waarvan één — het Maastrichts havikskruid (!) — zelfs uitsluitend op muren in Maastricht en Valkenburg. Daar waar zo'n oude muur (deels) uit mergelblokken is opgetrokken, kunnen we een ware "kalkflora" aantreffen zoals dat o.a. het geval is op de walruur langs de Nieuwenhofstraat. Vooral de bovenrand en de horizontale delen bovenop deze brede walruur worden gekenmerkt door een bijzondere soortensamenstelling en -rijkdom. Zo'n volledig begroeide en uitbundig bloeiende oude walruur als die langs de Nieuwenhofstraat — een gedeelte van het zuidelijk front van de tweede ommuring van Maastricht, vermoedelijk uit de tweede helft 14e eeuw — ontstaat niet van de een op de andere dag, daar is een ontwikkeling van zeer vele jaren aan vooraf gegaan hetgeen zo'n rijk gedifferentieerde muurvegetatie juist zo waardevol maakt. De meest verweerde muren blijken dan ook vaak de mooist begroeide muren te zijn. Werden in 1947 aan de voet van deze walruur een aantal onschuldige Wilde zwijnen genadeloos van het leven beroofd, anno 1988 lijken de planten op die muur eenzelfde lot tegemoet te gaan. Bij de momenteel in volle gang zijnde ingrijpende "restauratie" van de eeuwenoude walruur langs de Nieuwenhofstraat, waarbij bepaalde delen zelfs compleet worden herbouwd, gaat het toch sterk die richting op. Wat ons uiteindelijk rest zal een stevige, gave en schone doch stervende, dode "nieuwe" oude muur zijn. Het is blijkbaar zeer moeilijk om een goed compromis te vinden waarbij naast het behoud van de eeuwenoude muren óók de voor Maastricht zo karakteristieke flora op diezelfde muren zoveel mogelijk behouden blijft. Het betekent uiteindelijk niet alleen een verlies voor de Maastrichtse flora en daarmee wellicht voor de gehele Nederlandse flora, maar vooral ook een verarming van een karakteristiek Maastrichts straatbeeld.

Oude vestingmuren zijn nl. veel meer dan uitsluitend een gedenkteken van historie en bouwkunst. Muurvegetaties horen erbij, ze geven onze historische walmuren een boeiend(er), levend en bovendien "oud" aanzien; ze zijn met die oude muren in de loop der tijd letterlijk en figuurlijk tot een natuurlijk geheel vergroeid. Deze bijzondere botanische verrijking is daarmee tegelijk een bijzondere esthetische verrijking van de historische binnenstad en zorgt als zodanig voor de nodige differentiatie en levendigheid binnen deze grauwe steenmassa. Een brok spontaniteit die een bepaalde, specifieke sfeer aan die oude muren geeft, een sfeer die de uit Keulen afkomstige fotograaf Werner Mantz (1901-1983) voor ons op een zo treffende wijze op de gevoelige plaat heeft vastgelegd. De op de voorplaat afgebeelde foto, gemaakt meteen bij zijn eerste bezoek aan Maastricht in 1932, laat zien dat dergelijke specifiek Maastrichtse plekken de fotograaf niet onberoerd hebben gelaten. Mantz zag tijdens zijn eerste bezoek meteen al het bijzondere in het alledaagse en heeft deze harmonische versmelting van cultuur en natuur op een bijzondere wijze weten vast te leggen.

